

ctantis. Unde subiungitur: *Fmebis nocte et die, et non credes vitæ tuæ: id est, desperabis te posse diutius supervivere: quem sensum planiorem facit y. 67: Mane dices: Quis mihi det vesperum, etc.*

In sensu tamen allegorico, plerique antiqui patres verba hæc ad Christum Dominum referunt; qui cum esset vita mundi, sicut de se in Evangelio testatur, pependit ante oculos Judæorum in cruce, et non crediderunt ei. Hunc sensum tradunt S. Irenæus lib. IV, cap. 23; Tertul. lib. cont. Judæos, cap. 11; S. Cyrilianus lib. de Idolorum vanitate; S. Cyrillus Catechesi XIII; S. Athanas. lib. de Incarn. Verbi; S. Leo serm. 8. de Passione; et præ cæteris S. P. Aug. lib. XVI cont. Faust., cap. 22, ubi de textu citato ita scribit: *Quæ verba et aliter posse intelligi, potest aliquis dicere; de Christo autem non intelligi, nec Faustus ausus est dicere, nec quisquam prorsus audebit, nisi qui negaverit, aut Christum esse vitam, aut a Judæis visum esse pendentem, aut eos illi non credidisse. Cum vero et ipse dicat: « Ego sum vita, » et eum pependisse constet ante oculos non ei credentium Judæorum, non video cur dubitare debeamus, id etiam de Christo scripsisse illum, de quo Christus ait (Joan. V, 47): « Ille enim de me scripsit. »*

CAP. XXIX, XXX, XXXI.

Reprehendit Moyses Judæos, quod per magnalia et beneficia Dei eis præstita, ad ejus amorem et obedientiam non assurgant: docet legem esse observatu facilem; scripto consignat Deuteronomium: jubetque illud in latere arcæ fœderis asservari.

QUÆSTIO PRIMA.—QUO SENSU DICATUR, QUOD VESTIMENTA HEBRÆORUM IN DESERTO NON SINT ATTRITA.

Postquam Moyses cap. XXIX Israelitis in memoriam revocasset, quod Deus eos adduxisset 40 annis per desertum, adjungit y. 5: *Non sunt attrita vestimenta vestra, nec calceamenta pedum vestrorum vetustate consumpta sunt.* Aben Esra dicit: Manna fuit illis temperamentum, ut non gigneret sudorem, quo vestes perustæ inveterarentur: sed hoc non sufficiebat hic; solo enim usu teruntur vestes, præsertim si quis iter faciat.

Nonnulli critici dicunt, per jam citata Scripturæ verba nihil aliud significari, quam quod nihil Hebræis in solitudine defuerit; cum mercatores arabes omnibus in rebus præsto essent. *Revera* [inquit unus ex illis in cap. VIII. Deuteronomii] *in hac solitudine Israelitis comparare quiddam ad eorum nutritionem atque vestitum necesse esset, nonne satis sensibile erat divinæ providentiæ argumentum? Illis erant pecora, argentum, atque artifices: nihil impedimento erat quominus eorum in lucrum cederent lanae, oviumque pelles, atque a finitimis populis, quiddam sibi deesse poterat, coemerent.*

Unde et tandem concludit: *Hic nobis animo singularis erga populum suum Dei providentiæ recolenda est; non verò sunt sine necessitate miracula multipli-*

canda. Verum hæc opinio nullo modo admittenda, sed omnino rejicienda videtur.

1. Quia verum non est, quod Hebræi ex commercio cum vicinis gentibus vestes sibi comparaverint; quandoquidem gentes illæ fere omnes essent hostiles. Unde Hebræi cum eis vix unquam habebant commercia. Et etiam dato quod habuissent, tamen moraliter impossibile apparet, quod toto tempore 40 annorum, quibus in deserto peregrinati sunt, ex illis commerciis tot vestes sibi comparare poterint, quot erant necessariae pro tanta hominum multitudine.

2. Moyses tum hic, tum supra cap. VIII, inter magnalia et summa Dei beneficia recenset, quod Israelitis in deserto nihil defuerit quoad victum et vestitum: ergo sicut fuit miraculum, quod 40 annis non laboraverint inopia cibi et potus, ita pariter summum miraculum fuit, quod vestimenta eorum toto illo tempore non fuerint attrita.

3. Quia in alia opinione non possunt verificari præcitata Scripturæ verba: *Non sunt attrita vestimenta vestra, etc.*; vel, ut supra cap. VIII, 4, dicitur: *Vestimentum tuum, quo operiebaris, nequaquam vetustate defecit:* aut, ut fertur habere textus hebraicus: *Vestis tua non veteravit desuper te.* Nam supponamus quod Deus de rebus ad victum et vestitum necessariis adeo copiose alicui provideret, ut quotiescumque vestimenta ejus trita sunt, semper sibi possit procurare nova: de eo post longum spatium annorum non posset dici, quod vestimenta ejus non sint attrita, aut vetustate nequaquam defecerint: ergo etiam supposito, quod Deus Judæis in deserto ex commercio, quod habebant cum vicinis gentibus, adeo copiose providisset, ut, quotiescumque indigebant novis vestibus, easdem sibi comparare possent, Moyses pariter populo Israel dicere non potuisset, quod toto tempore 40 annorum vestimenta eorum non fuerint attrita, aut vetustate nequaquam defecerint. Unde

4. Etiamsi tantisper gratis concederetur, quod Hebræi ex commercio cum gentibus, aliisque mediis naturalibus vestes sibi comparare potuissent; tamen propterea non foret neganda miraculosa soliditas, per 40 annos a Deo concessa vestibus Hebræorum, ut scilicet nullatenus rumperebantur, vel tererentur. Nam licet Christus, v. g., potuerit varios infirmos sanare et curare mediis naturalibus, tamen propterea non est negandum quod eos sanaverit supernaturaliter, seu miraculose, quia nimirum id clare exprimit Evangelium; ergo pariter non est neganda jam memorata miraculosa soliditas, quia eandem clare exprimit liber Deuteronomii. Non ergo hic miracula sine ulla necessitate, seu fundamento multiplicantur, sed e contra oppositæ opinionis patroni, et ad excessum critici, miracula, in Scriptura clarissime expressa, gratis et sine ullo prorsus fundamento negant, et quodammodo eliminare conantur.

Itaque grande hoc miraculum nedum admittendum est; sed et simul cum S. Justino in Dialogo cum Tryphone dicendum videtur vestes cum parvulis crevisse, quandoquidem non pauci Israelitarum, Ægypto

exeuntium, parvuli fuerint, pro quibus in deserto non videntur semper potuisse novas vestes comparare.

R. vestimenta Hebræorum in toto itinere per desertum nunquam fuisse trita, pariter tradit S. P. Aug., cujus unius auctoritas merito præferenda est auctoritati omnium similium criticorum. Audiatur S. doctor ad præfatum Scripturæ locum attendens lib. 1 de peccat. Merit., cap. 2 et 3. *Si, inquit, non peccasset Adam, non erat expoliandus corpore, sed supervestiendus immortalitate et incorruptione, neque enim metuendum fuit, ne forte diutius hic vivendo in corpore animali, senectute gravaretur, et paulatim veterascendo perveniret ad mortem.* Atqui ut id exemplo probet, pergit S. P.: *Si enim Deus Israelitarum vestimentis et calceamentis præstitit quod per tot annos non sunt obtrita, quid mirum si obedienti homini ejusdem potentia præstaretur, ut animale ac mortale habens corpus, haberet in eo quendam statum, quo sine defectu esset annosum, tempore quo Deus vellet, a mortalitate ad immortalitatem sine media morte venturus.*

P. unde parvuli, qui nascebantur in deserto, nova vestimenta et calceamenta consecuti sint.

R. eos accepisse vestimenta et calceos ex vestibus calceisque non detritis morientium: quæ semel aptata corporibus parvulorum, cum crescentibus, iterum non atterenda crescebant. Ut enim advertit A Lapide, tot fere sunt mortui in deserto, quot nati, ut clarum est, si conferatur cap. XII Exod., 57, cum cap. XXVI Numer., 51. Addi posset, quod Israelitæ ab Ægyptiis abstulerint vestim plurimam; Exod. XIII, 55; atque ab Amaleciis cæsis auferre potuerint. Denique cum Hebræi tam viri, quam feminae in deserto non essent prorsus otiosi, ab iis ex lana et corio cæsorum animalium, vestes texti, et calcei confici etiam potuerunt.

Non videtur igitur admittenda opinio Abulensis, qui putat vestes quas Hebræi secum extulerant ex Ægypto, quamvis essent majores, supernaturaliter tamen fuisse immunitas et contractas, atque accommodatas corpusculis parvulorum, easdemque rursus cum eis crescentibus crevisse; nulla quippe necessitas cogit ejusmodi miraculum adstruere.

QUÆSTIO II.—QUÆDAM ALIA RESOLVUNTUR.

Cap. XXX, 4: *Si ad cardines cæli fueris dissipatus, inde (si penitentiam egeris) te retrahet Dominus Deus tuus.* Cardines cæli, id est extrema orbis, inquit Sa, ubi cælum videtur terræ conjungi.

In hebraico juxta Pagninum habetur: *Si fuerit expulsus tuus in extrema cælorum.* Unde et hoc modo illa verba transferuntur in textu latino lib. II Esdræ cap. I, 9: *Etiamsi abducti fueritis ad extrema cæli.*

Abulensis per cardines cæli accipit quatuor mundi plagas, scilicet orientem, meridiem, occidentem, et septentrionem.

A Lapide per cardines cæli vult intelligi duos polos, scilicet arcticum et antarcticum; quia sicut ostii cardines sunt fixi et immobiles, in iisque volvitur et

movetur ostium, ita poli sunt fixi et immobiles, in iisque volvitur cælum, inquit auctor citatus.

Verumtamen per hæc extrema, non soli poli, sed quælibet extrema cæli plaga videtur potius intelligenda, ut liquet ex ipso textu: nam est locutio hyperbolica, qua significatur Deum Judæos penitentes reducturum esse in Palæstinam, non solum ab utroque polo, sed a quibuscumque regionibus etiam remotissimis, etiamsi tam remotæ essent a terra Sancta, quam remoti sunt cardines cæli a terra.

Cap. XXXI, 9: *Scriptit itaque Moyses legem hanc: scilicet Deuteronomium et canticum quod habetur seq. cap., ut patet hic y. 22.*

Putat A Lapide quod utrumque scripserit, antequam ea pronuntiaret, ac promulgaret populo; et pro ratione subiungit: Nam eadem die, qua hæc dixit Moyses, et populo benedixit, ascendit in montem Nebo, ut patet cap. seq., y. 48 et 49, ibique mortuus est: nec enim potuisset Moyses eodem die totum Deuteronomium dicere, simul et scribere, ut ait Abulensis.

Opinio hæc probabilis est: attamen cap. seq., y. 48, tantum dicitur, quod eadem die, qua scilicet finivit loqui, jusserit eum Dominus ascendere in montem, id est, mandatum ascendendi acceperit, non quod eadem die ascenderit, aut quod Deus jusserit ut eadem die ascenderet.

y. 26: *Tollite librum istum (scilicet Deuteronomium jam descriptum), et ponite in latere arcæ.* Non igitur hic liber intra ipsam arcam, in aliquo ejus angulo posita est, sed in latere exteriori, puta in aliqua tabula, quæ erat ad latus arcæ. Liber tamen hic, ædificato templo, non amplius in sancto sanctorum, sed neque in sanctuario asservatus, sed in gazophylacium translatus fuit ut patet ex II Paralip. XXXIV, 14.

Caput XXXII continet canticum cycneum Moysis morituri: *Audite cæli quæ loquor, quod a rabbinis vocatur summarium, seu compendium totius legis.* Cap. XXXIII Moyses benedicit singulas tribus singularis suis benedictionibus.

CAPUT XXXIV.

Moyses e Phasga vertice montis Nebo contemplatus terram Chanaan, jussu Dei moritur, et occulte per angelos sepultus defletur a populo: substituitur ei Josue, ac tandem liber concluditur elogio Moysis a familiaritate cum Deo, etc.

QUÆSTIO UNICA.—DE MORTE ET SEPULTURA MOYSIS.

Vers. 1: *Ascendit ergo Moyses de campestribus Moab super montem Nebo, in verticem Phasga: dicitur Nebo mons altissimus montium Abarim: Phasga autem vertex sublimissimus montis Nebo.* Eo autem ascendit, quia inde late patebat prospectus terræ promissionis.

Ostenditque ei Dominus omnem terram, etc.; datum hoc est Moysi in solatium denegati introitus.

y. 5: *Mortuusque est ibi Moyses... jubente Domino.* Quia non tam defectu virium, quam voluntate

Dei mors ejus accidit. *Eam vero causam mortis Moysi dicit Dominus, quam etiam fratris ejus (Aaron): Ambobus enim etiam hoc ante prædixerat, quod ideo non intrarent cum populo in terram promissionis, quia non eum sanctificaverunt coram populo ad aquam contradictionis; id est, quia dubitaverunt de dono ejus, quod posset aqua de petra profluere.* S. P. Aug. Q. 53 in lib. Numerorum.

Et statim autem memorato Scripturæ loco aperitissime refellit quorundam opinio, quod Moyses non sit mortuus, sed instar Eliæ translatus; ut aperte censuit rabbi Moyses, cujus verba citantur apud Genebrardum.

In rem nostram dicit S. P. Aug. tract. 124 in Joan. : *Non possunt deesse qui credant, si non desint, qui Moysen etiam asserunt vivere, quia scriptum est ejus sepulcrum non inveniri: et apparuit cum Domino in monte, ubi et Elias fuit, quem mortuum legimus non esse, sed raptum... sed Scriptura ipsa, licet sepulcrum ejus nusquam inveniri legimus, mortuum tamen esse sine ulla ambiguitate testatur.*

Dices, aliqui SS. patres, ut Hieron. in cap. IX Amos, Nyssenus in vita Moysis, Ambros. lib. 1 de Cain et Abel, ac alii videntur asserere Moysen non esse mortuum:

R. cum Jansenio, quod patres illi magis videantur mysterium aliquod venari, quam claram litteræ sententiam exprimere: S. Hieron. enim ait Moysen ascendisse in cælum, id est ad cælestem, et perfectissimam vitæ sanctitatem. Eamdem explicationem admittunt verba Nysseni. Verba autem S. Hieron. sunt hæc: *Quotidie credentes et membra corporis sui ædificat [Deus], et de terris ad cælum levat, ut in illis ipse conscendat. Ascendit Dominus in cælum cum Enoch: ascendit cum Moyse, cujus sepulturæ locus, quia in cælum ascenderat, in terra non potuit inveniri. Ascendit cum Paulo qui vas electionis, in apostolum de persecutore mutatus est, et de humilibus raptus in sublimia: ita ut ascenderet in cælum tertium, et per Spiritum S. et Filium perveniret ad Patrem et audiret verba ineffabilia, mysteria Trinitatis, quæ hominibus audire non licitum est. Iste ergo qui quotidie ascendit cum sanctis, fasciculum suum fundavit super terram.*

S. vero Ambros. tantum videtur velle quod Moyses fuerit typus Christi resurgentis, quodque ejus mors ita narretur in Scripturis, ut hominibus potius trans-

latus videri possit, quam mortuus: 1. quia dicitur non esse mortuus ex defectu virium; 2. quia ab hominibus quasi abreptus est; 3. quia ignoratur ejus sepulcrum.

¶ 6: *Et sepelivit eum (scilicet Dominus, ministerio angelorum, ut multis placet) in valle terræ Moab contra Phogor: et non cognovit homo sepulcrum ejus.* Voluit Deus sepulcrum ejus manere incognitum, ne Judæi ad idololatriam proclives, tantum virum ut Deum colerent. Unde hæc ab aliquibus putatur fuisse altercatio Michaelis archangeli cum diabolo de Moysi corpore, cujus meminit S. Judas in sua Epist. ¶ 9: nempe videtur diabolus voluisse ut Moyses sepulcrum esset cognitum Israelitis, ut hoc modo ad idololatriam inducerentur: Michael vero, ne tale quid accideret, occultum servari voluit.

P. quandonam Moyses mortuus sit, et quomodo verificetur quod non surrexerit ultra propheta sicut ipse.

Martyrologium romanum ponit mortem Moysis 4 septembris. Attamen quod non sit mortuus mense septembri, deducitur ex eo, quod mense undecimo stilius anni quadragesimi peregrinationis, qui respondet circiter nostro januarii, adhuc viveret, et incæperit Deuteronomium explanare, ut patet ex cap. I, 3.

Unde dicendum potius, Moysen sub initio mensis duodecimi esse mortuum, puta tertia vel quarta die; quod Jansenius declarat hoc modo: Constat luctum de morte Moysis durasse dies 30, ut hic dicitur ¶ 8: rursus constat impensum fuisse unum ut minimum vel plures dies ab exploratoribus, ut irent in Jerieho, et hospitarentur in domo Rahab. Deinde constat eos tribus diebus latuisse in montanis, Josue II. Et tunc adhuc tribus aliis diebus prope Jordanem morati sunt Israelitæ, Josue III: qui omnes conficiunt 37 vel 38 dies. Si vero hi dies computentur, retrocedendo a decima die mensis primi anni 41, quo transiverunt Jordanem, ut patet Josue IV, 19, incidet mors Moysis in diem prælatum.

¶ 10: *Et non surrexit ultra propheta sicut Moyses.* Nullo modo hæc comparatio ad Christum Dominum extendi debet: sed quomodo Salvator dicit Luca VII: *Inter natos mulierum non surrexit major Joanne Baptista?*

Responderi potest non surrexisse ultra prophetam sicut Moyses, quantum ad ea, quæ hic exprimiuntur, scilicet qui nosset Deum facie ad faciem; qui tanta faceret signa et prodigia.

DILUCIDATIO IN LIBRUM JOSUE.

Præfatio.

Quod olim dixit S. Hieron. Præfat. in Josue, hic merito applicari potest: *Tandem factis Pentateucho*

Moysis, velut grandi favore liberati, ad Jesum filium Nave manum mittamus. Josue autem incomparabilis

heros fuit, atque natales duxit e sanctissimi castissime patriarchæ Josephi nepotibus, scilicet ex tribu Ephraim (ut patet Num. XIII, 9) avumque habuit Elisaman, qui Num. II, 48 Ephraimitarum princeps erat, patrem vero Nun, sui utique patris in eadem dignitate successorem; et ideo toties in sacris paginis vocatur Josue filius Nun.

Porro Encomiasten illius agens Spiritus S. Ecclesiast. XLVI ita effatur: *Fortis in bello Jesus filius*

Nave, successor Moysi in prophetis, qui fuit magnus secundum nomen suum, maximus in salutem electorum Dei. Quod vero non sint duo nomina Jesus et Josue, sed unum idemque varie scriptum et pronuntiatum, passim observant interpretes.

Porro complectitur liber hic executionem divinæ sententiæ de danda Israelitis terra chananæa, ipsis ac patribus eorum promissa.

PARS SEXTA.

QUÆSTIO PRÆLIMINARIS.—QUIS SIT HUIUS LIBRI AUCTOR.

Varia est desuper interpretum opinio. Aliqui putant esse Isaiam prophetam, alii Eleazarum pontificem. Abulensis putat fuisse Samuelem; Andreas Masius dicit fuisse Esdras.

R. et dico: Auctor libri probabilis est ipsemet Josue.

Prob. I. Ecclesiast. XLVI, 1, Josue vocatur *successor Moysi in prophetis*; ergo aliquas prophetias vel scripturas scripsit. Sacras autem Scripturas etiam prophetias vocari, constat ex Epist. II S. Petri cap. I, 19 et 21, ubi dicitur: *Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, id est Scriptura sacra.* Jam autem nulla est scriptura præter hunc librum, quæ potest attribui Josue; ergo, etc.

Prob. I. Quia cap. ult. ¶ 26, dicitur: *Scripsit quoque (nempe Josue, qui in hebræo et græco diserte nominatur) omnia verba hæc in volumine legis Domini.*

Obj. I. Idem tantum sequitur quod scripserit verba fœderis quod pepigit cum populo, et mandata quæ illi dederat.

R. Neg. assumpt.; nam alias male expressisset omnia verba hæc, quæ denotant totum librum, sed sufficisset scribere hoc modo: *Percussit Josue in die illa fedus et proposuit populo præcepta atque judicia in Sichem, et scripsit ea omnia in volumine legis Domini.*

Obj. II. Cap. X, 13, ad probandum solem stetisse, citatur *liber justorum*: atqui hic liber scriptus est diu post Josue, quinimo etiam post tempora Davidis: nam II Reg. I, 18, citatur idem liber ad probandum gesta Davidis; ergo Josue suum librum non scripsit.

R. Disting. conseq. Josue suum librum non scripsit quoad singula verba, nullo excepto, concedo: non scripsit quoad omnia verba, paucis exceptis quæ postea ab Esdra vel ab aliis hagiographis addita sunt; nego conseq. Sed hinc non sequitur, Josue non esse auctorem hujus libri, nisi consequenter dicas quod aliquis desinat esse auctor sui libri, tam cito quam unus alius libro isti aliqua verba interserit: hoc autem falsum est, nam alias vix daretur auctor alicujus libri.

Idem responderi debet, si objiciatur quod gesta Axæ filiae Calebi, quæ describuntur cap. XV, et expeditio filiorum Dan, quæ narratur cap. XIX, acciderint post mortem Josue.

Nave, successor Moysi in prophetis, qui fuit magnus secundum nomen suum, maximus in salutem electorum Dei. Quod vero non sint duo nomina Jesus et Josue, sed unum idemque varie scriptum et pronuntiatum, passim observant interpretes.

Porro complectitur liber hic executionem divinæ sententiæ de danda Israelitis terra chananæa, ipsis ac patribus eorum promissa.

Obj. III. Scriptores rerum gestarum apud Hebræos erant levitæ; unde in S. Scriptura leguntur, fuisse a commentariis; ergo, etc.

R. Neg. conseq.; nam licet levitæ essent scriptores, inde tamen non sequitur quod aliis fuerit prohibitum sua et aliorum gesta describere. Unde quemadmodum Daniel et nonnulli alii prophetae, temetsi non fuerint de tribu Levi, prophetias et gesta sui temporis scripserunt: ita quoque nihil obstat, quominus idem fecerit Josue, qui etiam propheta fuit.

CAPUT PRIMUM.

Josue corroboratus a Deo, Hebræos admonet ut se ad Jordanis transitum præparent, ita quidem ut tribus Ruben, Gad, et dimidia tribus Manasse fratres suos armati ex conducto præcedant.

QUÆSTIO PRIMA.—QUONDONAM APPARITIO DEI AD JOSUE FACTA SIT.

Vers. 1: *Factum est post mortem Moysis servi Dei, ut loqueretur Dominus ad Josue... surge et transi Jordanem istum.* Dissentiunt interpretes an ista apparitio Dei facta Josue, de qua hic agitur, et præcepta data fuerint post planetum Moysis, qui duravit 30 diebus, ut dicitur Deut. XXXIV, 8, an vero ante.

Salianus id contigisse putat dum adhuc justa persolverentur Moysi; quia ex textu, ut ipse existimat, videtur celeritas indicari, cui obstat 30 dierum mora. Ejusdem sententiæ est Lyranus.

R. et dico: Verisimilius est hæc contigisse post finitum planetum funebrem.

Prob. I. Quia Deut. XXXIV, 8, dicitur: *Fleveruntque eum filii Israel in campestribus Moab triginta diebus: et completi sunt dies planetus lugentium Moysen.* Ergo videtur insinuari, quod dies planetus fuerint completi, antequam Josue aliquid egerit. Et sane expeditiones bellicæ non conveniunt cum luctu.

Prob. II, ex ¶ 1 cit., ubi *surge* non denotat celeritatem surgendi a luctu inchoato, sed a luctu completo, ad mox transeundum Jordanem: nam *surge et transi* copulantur: atqui non transiverunt Jordanem tempore luctus; ergo, etc.

Dices: Mandata ista facta sunt Josue a Domino, ante missionem exploratorum, de qua cap. II. Atqui exploratores missi fuerunt ante terminum luctus; ergo, etc.